

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRAT SZEMLE

A Fővárosi Nyilvános Könyvtár Értesítője. 1929. Új folyam, 9. kötet. Budapest, Budapest székesfőváros házi nyomdája. 1930. 8° 231 l.

Budapest székesfőváros fiatal könyvtára a magyarországi könyvtárak között javadalmazás és gyarapodás tekintetében első helyen áll. Tudományos központjával és népkönyvtári célokat szolgáló 12 fiókjával a magyar főváros kulturális intézményeinek egyik legfontosabb szerve. Kulturális feladatának bizonyára még fokozottabb mértékben fog megfelelni a jövőben, ha központja a nemrégiben megvásárolt és a célnak megfelelően átalakított Wenckheim-palotában berendezkedett, mely talán ma már nagyjában meg is történt, vagy legalább is folyamatban van. 1929. évi költségvetése 1.185.910 Pengőt (35 $\frac{1}{4}$ millió lejt) tesz ki. Ennek körülbelül $\frac{1}{3}$ részét az új épület átalakítási és berendezési költségeire fordították. Más könyvtárak kiadásaival helyesen csak úgy hasonlíthatjuk össze, ha csupán a központi könyvtár költségvetését vesszük. A Fővárosi Könyvtár központja az 1929 évben *csak* könyvbeszerzésekre 132.000 Pengőt (kb. 4.000.000 lejt) fordított, ezzel szemben a kolozsvári egyetemi könyvtár évi költségvetése az összes dologi kiadásokra (a fűtési és világítási költségeken kívül) sem éri el az 1.000.000 lejt s a budapesti is legfeljebb csak felét teszi. Ilyen összeg mellett az évi gyarapodás is jelentékeny, 9341 kötetre rug. Ennek a közel 10.000 kötetnyi szaporulatnak jelentékeny része nem kis füzet, hanem valóban kötet, hisz a vásárlás útján beszerzett 7318 kötet átlagára körülbelül 540 lejt tesz ki. A gyarapodás tekintélyes része (41.9%) a jog- és társadalomtudományokra esik. Ez a csoport az, mely a könyvtár fő érdeklődési körét tette a múltban és teszi ma is. A többi 58.1% egyéb tudományok között oszlik meg, melyekből a történelem és földrajz (15.8%) és a művészet (11.8%) állanak elől. A fiókok 26.672 kötetnyi impozáns gyarapodásának javarésze (71%) a szépirodalomra esik. Tanulságos és érdekes táblázatok egészítik ki a jelentést, melyhez az évi szerzemények válogatott jegyzéke (az egész kötet kilenczeted része) csatlakozik szakok szerinti felsorolásban.

Dr. Ferenczi Miklós.

FARKAS, JULIUS DR.: *Deutsch-ungarische geistige Beziehungen zur Zeit der Romantik.* Deutsch-ungarische Heimatsblätter II. évf. 4. sz.

A magyarság a IX-ik századtól kezdve a német kultúra közvetlen befolyása alatt áll, és csak a XIX-ik században lesz önálló tényezője és továbbfejlesztője a nyugati kultúrának. E fordulópont előidézésben fontos szerepet játszanak személyi mozzanatok. A XVI–XVII-ik században a magyar kultúrának nincs más határozott iránya, még nem tudatos és a külföld ügyszólván semmit sem tud róla. Reimmann J. R. 1708-ban művelődéstörténetében azt írja: „Senkit sem ismerek, akit ajánlhatnék, hogy de Scriptis et Scriptoribus Hungaricis hirt adhatna. Nincs is mit írni, mert a magyaroknak olyan természetük volt mindig, hogy egy jó lovat, egy fényes kardot többre becsültek, mint egy érdekes könyvet.” A magyar szellemi öntudat első megnyilvánulásaként jelenik meg Czwingger Dávid: „Speciem Hungariae Litterariae” e. műve (1711) és Rotarides Mihály irodalomtörténetének nagy terve 1745-ben. A XVII-ik században ez elnémetesítő törekvéseknek tudható be, hogy Herder „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit” e. művében a magyarokról mit sem tud és nyelvük eltűnését jósolja. De Bécs új életet jelent az irodalomban Bessenyei György és Kazinczy Ferenc által. Kazinczy csak európai kulturát ismer; a magyar kulturát pedig a nyugati kulturába akarja bekapcsolni. Minden eszközzel igyekszik a szellemi vonatkozásokat Németor-

szággal kiépíteni. Bámulója és követője lesz a német szentimentalizmusnak (Gessner, Miller) és a klasszicizmusnak (Klopstock, Goethe, Lessing, Wieland stb.), csak a romantizmus nem jelent semmit számára, jóllehet ez van a legteljesebb elismeréssel az ezeréves kultúra iránt (Herder, Humboldt, Müller stb.) Vörösmarthy Mihály „Zalán futása“ új szellemi irányt jelent, melyet Kazinczy már nem ért meg. Barátja, Romy K. G. révén fenntartja még a szellemi érintkezést Németországgal és Toldy Ferenc német nyelven írt irodalomtörténetében élete munkásságának megkoronázását látta. A Tudományos Akadémia újjáalakításával a német-magyar szellemi kapcsolatok új korszaka kezdődik, melyben a személyi momentum fontossága mindinkább háttérbe szorul.

Boér [Richard.

GÁLOS REZSŐ: *Pannonhalmi énekeskönyv (1796)*. Kéziratból bevezetéssel és jegyzetekkel kiadja —. (A Győri Szemle Könyvtára. 5.) Győr, 1930. 8-r. XII. 40 l.

E kis énekeskönyv kiadása örvendetes jele annak az érdeklődésnek, amely a kéziratos énekeskönyveinkkel szemben újabban megnyilvánul. Irodalomtörténetírásunk s különösen az ízléstörténet számára határozottan gazdagodást jelent az aránylagos kis terjedelme s késői kora ellenére is jelentős énekeskönyvnek közzététele, melynek eredetije 90, csak részben beírt levelen, a Szent Benedek-Rend pannonhalmi főmonostorának tulajdonában van. Az előttünk fekvő énekeskönyv 64 magyar (56), latin (6) és német (2) nyelvű dalt tartalmaz a XVIII. századból, amelyek között „kevés a népdal (véleményünk szerint egy sines!), népies inkább akad.“ A gyűjteménynek csaknem egy-negyede (13) a kiadó által csak utólag jelzett Faludi vers. A kiadásról, mint forrásközlésről, csak elismeréssel szólhatunk. Bár a *Bevezetés*-ben (V—XI. l.) mondottakkal nem mindenben értünk egyet, el kell ismernünk úgy a leírás, mint a szövegek közlés (1—29 l.) kifogástalanságát. A *Jegyzetek* (31—38 l.) is népies népies költészetünk forrásanyagában való nagy tájékozottságról tanuskodnak. A kiadás használhatóságát nagyban előmozdítja az énekek kezdősorait mutató betűsoros jegyzék (39. l.).

Szabó T. Attila.

IMRE SÁNDOR: *Egyetemi nevelés*. Budapest, 1930. 8-r. 46 l.

Imre Sándor, a szegedi egyetem kiváló pedagógiai tanára, ebben a kis művében az egyetemi nevelés célját, szellemét és módszereit körvonalozza. Az egyetemi nevelés eredménye szerinte két tényező, a tanár és a hallgató, harmonikus viszonyán alapszik. „Ez dönti el, hogy mit jelent az egyetemen eltöltött idő az egyes hallgatóknak és mit ér az egyetem a nemzetnek.“ Az egyetem feladata kettős: célja egyrészt továbbítani a tudományos kutatást, másrészt a gyakorlati élet számára embereket nevelni. Mindkét cél elérésére szükséges a „nevelés szándéka“. Az egyetem feladatának precíz meghatározása után az egyetemi nevelés szellemének mély és új szempontokban gazdag boncolása következik. A tanárok és hallgatók feladatainak ilyen világos és tiszta értelmezésével pedagógiai irodalmunkban rég nem találkoztunk. Imre Sándor tanulmánya nemzeti nevelésünk egyik legaktuálisabb kérdésére próbál megoldást adni és méltán számíthat mindazok érdeklődésére, akik egyetemeink harmonikus munkájától egy biztosabb alapokon álló nemzeti kultúra kialakulását várják.

Dr. Jancsó Elemér.

J. HANKISS et G. JUHÁSZ: *Panorama de la littérature hongroise contemporaine*. Paris, Éditions Kra, 8-r. 348. l.

Régi hiányt pótol ez a vaskos irodalomtörténet, amely nemrégiben látott napvilágot Franciaországban. Íróik ismert nevű irodalomtörténészek, akiket előbbi munkásságuk méltán feljogosíthatott a modern magyar irodalom történetének megírására. El kell ismerni, hogy nehéz feladat előtt állottak.

Egy kevéssé ismert nép irodalmát kellett ismertetniük oly olvasók előtt, kik legtöbbször sem a magyar irodalmat, sem a magyar történelmet nem ismerik. Bár nagy íróink közül nem egyet lefordítottak franciára, e művek legtöbbször a rossz fordítás vagy kellő propaganda hiányában nem érték el a megérdemelt sikert. Kont irodalomtörténete után ez az első munka, amely a magyar irodalmat francia nyelven ismerteti. A könyv nagy része modern irodalmunkkal foglalkozik. A bevezető fejezetek ügyesen fejtegetik a magyarság szerepét a középkorban, majd tudományos és irodalmi életünk kialakulását. A következő részek mult századunk nagy irodalmi renaissance-ával foglalkoznak és magyarázatát adják a jelenkori irodalmunk kialakulásának. Hankissék munkájának háromnegyed részét az 1867 utáni magyar irodalom története foglalja el. Ez az a rész, amelyik magyar nyelven alig van feldolgozva és amelyiknek objektív megírása még a jövő feladatai közé tartozik. Várkonyi modern magyar irodalomtörténete után ez a legnagyobb kísérlet ebben az irányban. Sajnos ép itt érhetik kifogások Hankiss és Juhász művét, mert feldolgozásuk nem egy-séges, nincs egy általános szempontjuk, amivel végig tudnák vezetni modern irodalmunk történetét. Vannak jól kidolgozott részek egyes írókról, de mellettük ugyanakkor megbocsáthatatlan hézagokat is találunk. Különösen áll ez az erdélyi irodalomról szóló részekre. Mégis el kell ismernünk, hogy Hankissék könyve szükséges és hasznos munka, mely a célját bizonyára be fogja tölteni abban a körben, amelynek számára készült.

Dr. Jancsó Elemér.

KRISTÓF GYÖRGY: *Báró Eötvös József levele és Finály Henrik tudósítása Mommsen kolozsvári tanulmányútjáról.* Egyetemes Philologiai Köz-löny, 1930. 135—137 l.

Mommsen 1857-ben hosszabb ideig tanulmányozta az erdélyi római emlé-keket. A berlini Akadémia a Magy. Tud. Akadémia akkori alelnökétől, báró Eötvös Józseftől, kért támogatást Mommsen számára. Eötvös viszont Erdély-ben Mikó Imrénének ajánlta a helyszíni tanulmányozás végett utazó tudóst. Ezt az ajánló levelet közli a szerző az E. M. E. Mikó levéltárából. Mommsent Kolozsvárt Mikó felkérésére Finály Henrik kísérte és kalauzolta s erről a Kolozsvári Közlöny c. hírlapban be is számolt. Az egykorú érdekes tudósítás újra közlése.

Sz.

KRISTÓF GYÖRGY: *Könyvvásárló magyar diák Heidelbergben 1617-ből.* Magyar Könyvszemle 1929. évf. 90—94 l.

Egy külföldet járó magyar diák feljegyezte Heidelbergben vásárolt köny-veinek pontos címét, árát és a kötés díját. A jegyzék azt mutatja, hogy az ismeretlen nevű könyvvásárló diák nagyon szerette a tudományokat és hogy volt módja könyvet vásárolni, mert 110 művet szerzett össze és köttetett be. A kéziratos jegyzéket szerző a szászvárosi ref. Kún-kollegium R. M. K. T. 48. sz. colligatumából közli. Adat a könyvárusi viszonyok megismeréséhez is.

Sz.

MÁTÉ KÁROLY: *A könyv morfológiája.* Minerva IX. évf. 1930. 8—10. sz. 252—302 l.

Szerző e terjedelmes tanulmányában a magyar könyv formai fejlődését vizsgálja a XVI—XVII. század folyamán s megállapítja azokat a tipikus jelenségeket, amelyek a könyvet belső és külső szerkezetében jellemzik, neve-zetesen a címlap kialakulását, az írói aláíratosság és önérzet formáit, a dedi-káció fejlődését, végül a könyvnyomtató és olvasóközönség kapcsolatát a könyvvel. Mindeme jelenségeknek a XVI—XVII. századi magyar irodalomra eső szakaszát világítja meg élesebben, amiből irodalmiságunk történetének is egy nagy fejezete tárul elének.

Sz.

MUSLEA, ION: *Obiceiul Junilor braşoveni*. Studiu de folklor. Cluj. 1930. Ardealul. 8° 74 l.; 4 mell. (Din „Lucrările Inst. de Geografie al Univ. din Cluj.”)

Eléggé ismeretes a bolgárszegi (Brassó egyik városrésze) román legények ama szokása, hogy húsvétkor összegyűlnek, vezetőt választanak maguknak és az ünnepen s az azt követő héten a városban és annak környékén megállapodott, régi formák szerint szórakoznak. Azok, akik e kérdéssel eddig foglalkoztak, nagyon egyoldalú szempontból tanulmányozták e népszokást, mivel az egész hétig tartó ünnepségeknek rendszerint csak egyik napját vették figyelembe s ebből vonták le következtetéseiket. Ezekkel az elméletekkel szemben szerző — kinek az erdélyi, főként román népeletre vonatkozó több értékes dolgozata jelent meg az utóbbi években — azt bizonyítja, hogy a „Juni”-ban nem lehet sem valami régi katonai szervezet maradványát látni, sem pedig az Alduna tájékáról, a bolgárszegi románok feltételezett régi lakóhelyéről, magukkal hozott szokásra gondolni. Összehasonlítva a brassói „legényegylet”-et Erdély más vidékein élő ugyanolyan jellegű népszokásokkal, arra a valószínű eredményre jut, hogy ez régi eredetű népszokás, mely eredeti kezdetleges alakjából a szomszédos Muntenia, környékbeli szászok, valamint az egyház behatása alatt fejlődött ki idők folyamán jelenlegi formájában. Ugyanilyen természetű egyesületek kezdetlegesebb formában némely székely vidékeken is találhatóak, melyek azonban a tárgyalt kérdéssel nem mutathatnak közös eredetre, ellenben nagyobb érdeklődésre tarthat számot a brassói román fiatalok és testületének a szászok „Bruderschaft”-jaival való hasonlósága. A „Juni” szabályzata, hat fényképfelvétel, hangjegyek és francia nyelvű kivonat egészítik ki a becses tanulmányt.

Dr. Ferenczi Miklós.

SOLYMOSSY SÁNDOR: *A karácsonyfa története*. Napkelet. 1930. 12. sz.

Az a szokás, hogy a karácsonyestét feldiszipített és kivilágított fenyőfa előtt ünnepeljük, mintegy száz éves. Hiteles adatok szerint 1824—28 körül került az első karácsonyfa Bécsből Magyarországra. Nyugatról terjedt e szokás kelet felé Bécsbe 1817—21 körül költözik be Közép-Németország területéről, ahol a XVIII-ik század közepéig számos adat említi. 1605-ből és 1657-ből való följegyzések alapján e szokás bölesője Elzászban, Strassburg környékén keresendő.

Paul Werham német etnografus szerint minden szokásnak, divatnak valami régi magból kell kisarjadnia: csak a köntös változik, a lényeg marad. Szerző kapcsolatba hozza a karácsonyfát a középkori „nagy misztériumok” annyira kedvelt Bethlehemes és Paradicsomi játékaival. A „tudás fája” egy közönes fenyőfa volt, rajta egy alma és egy rongydarabokból összeállított kötél, kigyófejjel. E formában találjuk a fát ma is egyes félreeső alpesi falvak lakóinál, sőt Tolna- és Baranyamegyék svábjainál is. Minden adatunk arra mutat, hogy a karácsonyfa német, evangélikus forrásból ered. Luther utódai harcot indítanak e népjátékok ellen: a köznép pedig nem tudván lemondani a látványosságról, saját maga állította asztalára a „tudás fáját”, mely így elvált a misztériumtól és házi szokássá lett. A fa feldiszipítése és kivilágítása már más babonás hagyomány eredménye.

Boér Richárd.

SZENTPÉTERY IMRE: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. A Magyar Tud. Akadémia történelmi bizottságának megbízásából szerkesztette — I. kötet. 1001—1270. Budapest. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. 1923—1930. 4°.

Középkori okleveleink legalanosabb ismerője évtizedes munkásságának eredménye e becses kötet, mely chronologiai sorrendben adja az Árpád-házi királyok által kiadott oklevelek jegyzékét 1270-ig. A M. Tud. Akadémia történelmi bizottsága előtt eredetileg egy, a mai tudományos elveknek megfelelő teljes Árpád-kori oklevéltár kiadásának terve lebegett, azonban ez a mostani

viszonyok között a közeljövőben megoldhatatlan feladatnak és részben fölöslegesnek is bizonyult s így a szerkesztőnek meg kellett elégednie azzal, hogy a már kiadott okleveleknek rövid kivonatait adja s oklevélközlésre csak az egészben vagy részben kiadatlanoknál szorítkozott.

A kötet 1750 oklevelet sorol fel, melyek közül 35 esik a IX. századra, 157 a XII.-re, a többi a XIII. századra. Ez 1750 oklevél közé fölveszi természetesen azokat az okleveleket is, melyek csak későbbkori átírásokban maradtak fenn, valamint azokat az elveszetteket is, melyekről vagy az azokra adott válaszokból, vagy más forrásból van tudomásunk. Minden oklevélnél fel van tüntetve az oklevél lelőhelye, kiadásának, illetőleg kiadásainak helye, a rávonatkozó irodalom, valamint a szerző saját kritikai megjegyzései, melyek az illető oklevél hitelességét vagy hamis voltát bizonyítják. E megjegyzések néhol egész értekezéssé bővülnek és fényesen tanúsítják, hogy szerző az anyag felett a legteljesebb mértékben uralkodik. Nagy érdeme, hogy kevés kivétellel minden oklevelet az eredeti alapján tanulmányozott és így nemesak tárgyi, hanem formai szempontból is helyes megállapításokat adhatott. Gazdag névmutató és a fölhasznált forrásművek jegyzéke egészítik ki a kötetet. A remélhetőleg mihamarább megjelenendő II. kötet a még hátralevő három évtized anyagát, valamint a királynék és királyi hercegek okleveleit fogja tartalmazni a még előkerülő pótlékokkal együtt. Nagyon kívánatos volna, ha a munka befejezése után a szerző a nádori, főpapi, káptalani stb. Árpád-kori oklevelek közlését is programba venné, hogy ilyen módon tisztán álljon előttünk az egész XI.—XIII. század teljes okleveles anyaga.

Dr. Ferenczi Miklós.

TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF: *Az országokban való sok romlásoknak okairól.* Minerva IX. évf. 1930. 8—10. sz. 233—251 l.

Szerző meglepő eredményre jut a Magyar István híres polemikus munkájáról írt forrástanulmányában. Párhuzamos idézetekkel meggyőzően igazolja, hogy Magyar jól ismerte és föl is használta Aventinusnak, a XVI. század híres humanistájának, Conrad Celtis és Cuspinianus tanítványának, 1563-ban nyomtatásban megjelent német nyelvű röpiratát, mely a keresett török veszedelem okát az általános erkölcsi romlásban találja meg. Némely helyen szószerint fordítja, majd kivonatossan tartalma szerint adja vissza Aventinust, s vannak olyan részletei is, ahol teljesen függetleníti magát tőle. Aventinus gondolatmenetét mintegy magyar klimatikus feltételek közé helyezi, át meg átszöve helyi színekkel és személyes jellegű vonatkozásokkal. Arra is rámutat a szerző, hogy Magyar István könyvének *Az Bekeségről* szóló fejezetében Erasmus híres békeszózatát tolmácsolja.

Sz.